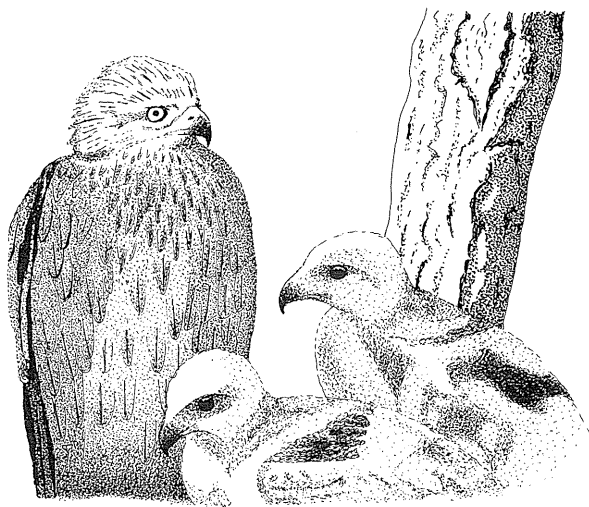

Bestanden af Rød Glente *Milvus milvus* i et censusområde i det sydøstlige Jylland, 1980-1995

PER BOMHOLT

(With a summary in English: *The population of Red Kite Milvus milvus in a census area in Southern Jutland, 1980-1995*)

Indledning

Den Røde Glente *Milvus milvus* blev udryddet i Danmark i 1920'erne, og frem til først i 1970'erne har der kun været enkelte yngleforsøg. Genindvandringens indledende faser er ikke dokumenteret, men siden 1976 (1 yngleforsøg) har glenten været fast dansk ynglefugl (Bomholt 1981). I 1984 var der 13 yngleforsøg, og 6 par fik 11 unger på vingerne (Thomsen 1984). Jørgensen (1989) estimerede den danske ynglebestand til mellem 13 og 18 par i 1985-87.

I dag har glenten sin hovedudbredelse mellem israndslinien og motorvejen fra Åbenrå til Ålborg. Den forekommer sporadisk på Als og i det vestlige Sønderjylland, og yngler desuden omkring Frederikshavn og på Djursland. På øerne er glenten udbredt på Bornholm samt på Stevns og i Vestsjællands amt, og yngler desuden sporadisk på det øvrige Sjælland og på Lolland, Falster, Møn og Fyn (Nordjysk Ornitologisk Kartotek v. Jan Tøstrup Nielsen, Jørgen Terp Laursen (Århus amt), Kim Biledgaard (Vejle amt), Bent Møller Sørensen (Vestsjællands amt), Hans Erik Jørgensen (Storstrøms amt)). Indtil 1990 fluktuerede bestanden

mellem 14 og 20 territoriale par, mens der siden 1991 har været 20-31 par, flest i 1994. Andelen af ikke-ynglende par er 20-25%, størst i år med mange par.

For at følge genindvandringen af Rød Glente til Danmark initierede Dansk Ornitologisk Forening og Verdensnaturfonden i 1980 et løbende glente-projekt med forfatteren som koordinator for feltarbejdet. Projektet skulle følge bestandsudviklingen og indsamle ynglebiologiske data for derigennem at fremme glentens genindvandring i Danmark. På grund af artens alsidige fourageringsvaner og formodede ringe belastning med miljøgifte skønnedes den at have gode forudsætninger for at klare sig i det danske kulturlandskab, hvor den tidligere har været en almindelig ynglefugl.

Fra 1985 måtte en egentlig inventering indskrænkes til et censusområde i Sydøstjylland, mens resten af landet er dækket gennem mindre systematiske data fra Rovfuglegruppen. Gennem årlige rapporter til pressen har befolkningen været holdt løbende orienteret om bestandens udvikling, hvorved mange oplysninger om ynglende glenter er kommet til forfatterens kendskab.

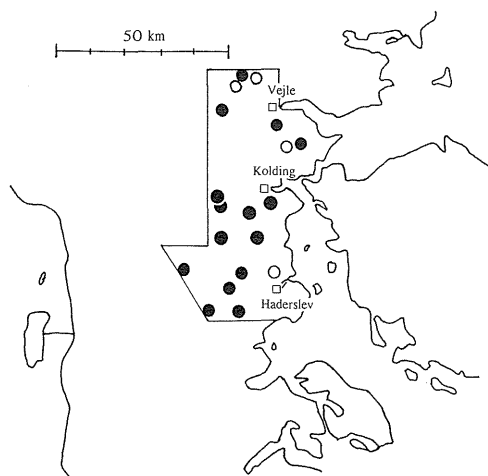

Fig. 1. Det østjyske censusområde med de 19 territorier, der har været besat i perioden 1980-1995. Territorier angivet med åbne cirkler har aldrig produceret unger. Map of southern Jutland showing the census area with the 19 home ranges occupied by Red Kites at least once during 1980-1995. Open circles indicate sites that have never produced fledged young.

Denne artikel beskriver bestandsudviklingen i det sydjyske censusområde frem til i dag. I tilknytning hertil gives data om bestandens sammensætning og ungeproduktion.

Materiale og metoder

Censusområdet (Fig. 1) strækker sig fra Haderslev til Jelling og omfatter 2000 km². Gennem hele undersøgelsesperioden har det rummet knap halvdelen af landets samlede glentebestand. Inventeringerne er foretaget af forfatteren; i 1983-85 deltog desuden Kurt Storgaard i arbejdet, og fra 1985 Knud Fredsø. Siden 1989, hvor inventeringen blev intensiveret, har Knud Fredsø, Kolding Rovfuglegruppe samt mange lokale forstfolk og landmænd medvirket.

Glentens ynglesæson indledes medio marts med redebygning og territorialflugt. Kuldet lægges medio april (ult. marts – ult. april) og ruges ca 40 dage (31-32 dage for det enkelte æg); ungerne er flyvedygtige i en alder af 50-60 dage, men er afhængige af forældrefuglene i yderligere tre uger (Cramp & Simmons 1980, Génsbøl 1995). I nærværende undersøgelse antages "grenungestadiet", hvor ungerne begynder at bevæge sig uden for reden, at indtræde, når ungerne når en alder af 55 dage.

I undersøgelsesområdet anbringes reden næsten altid i en skov, i større skove (>5 ha) fortrinsvis i vest- eller sydvestvendte skovbryn. Parrerne har gerne 1-2 reder, der genbruges, og glentereder er lette at kende på grenstrukturen og tilstedeværelsen af "pynt" som plastik, tøjstykker, uld, vat, binddegarn og halm (Ravnen *Corvus corax* bygger en lignende rede, men af "pynt" ses kun uld og halm).

Inventeringen blev primært foretaget i redebygningstiden fra gode udsigtspunkter uden for potentielle yngleskove, og i alle tilfælde før løvspring. Lokalteter, der tidligere havde huset ynglende glenter, blev eftersøgt og alle gamle redepladser besøgt. For iagttagne par blev reden eftersøgt, indtil den var fundet, eller det var verificeret, at parret ingen rede havde. Redelokalteter blev herefter besøgt pri. juni for at fastslå ungerne omtrentlige alder, og igen omkring udflyvningstidspunktet.

Det er et problem at fastslå status for glentepar, der tilsyneladende strejfer rundt uden at være knyttet til en bestemt rede. I denne undersøgelse er sådanne fugle betragtet som etablerede par, hvis de i perioden 1. april til 15. maj er set i områder, hvor der i de foregående eller efterfølgende år ynglede glenter. Par, der er dukket op efter 15. maj, er ligeledes medtalt, hvis de har ynglet på stedet det følgende år.

Æg blev anset for lagt, når en fugl blev konstateret rugende, men i enkelte tilfælde kan der evt. have været tale om rugning på tom rede. Ungeproduktionen er fastslået under kontrolbesøgene omkring udflyvningen og i forbindelse med ringmærkning (Kurt Storgaard). Unger, der overlevede frem til en alder af 50 dage, er medtalt i ungeproduktionen. I visse tilfælde vides unger imidlertid at være omkommet senere, så det anvendte kriterium indebærer en vis overestimering af ungeproduktionen (se også Pfeiffer 1995).

Resultater

Som så mange andre rovfugle udnytter glenten i yngletiden et område, der er væsentligt større end det forsvarede territorium omkring reden. Det samlede område betegnes "hjemområdet" (*home range*). I censusområdet er der i undersøgelsesperioden registreret i alt 19 hjemområder, hvor der i mindst ét år blev lagt et kuld æg. I intet af årene var der yngleforsøg i samtlige hjemområder. Gennem hele den 16-årige periode er der registreret 120 territoriale par, 90-95 æglæggende par og 65 ungeproducerende par.

Inden for censusområdet fandtes tre mindre koncentrationer: Haderslev-Kolding motorvejen

(7 hjemområder), Vejle-Fredericia (3) og området nord og vest for Vejle (4). På de sønderjyske bakkeøer Vamdrup, Jels-Rødding, Gram og Toftlund fandtes 4 hjemområder), mens de kystnære skove mellem Kolding og Hopttrup kun rummede ét hjemområde (Haderslev fjord).

Bestandsudviklingen er sammenfattet i Tab. 1. Et karakteristisk træk i væksten har været, at nye par har etableret sig nær eksisterende produktive reder, typisk 2-5 km fra dem. Newton et al. (1994) har beskrevet et lignende mønster fra Wales.

Nogle yngleforsøg har involveret mere end to fugle. I 1983 blev hannen i et par ved Christiansfeld skudt, hvorefter hunnen byggede en rede sammen med et andet glentepar; der deltog altså tre fugle i yngleforsøget. I 1993 blev hannen i et par ved Sommersted såret af skud og taget i pleje, hvorefter hunnen "overtog" hannen fra et ungt par ved Leert 4 km nordvest for Sommersted. Efter at den oprindelige Sommersted-han var blevet genudsat, etableredes et par i Leert, formentlig med den genudsatte han som deltager. Og i 1994 kolliderede hannen i et par nord for Haderslev med en telemast og omkom; de følgende fem dage plejede hunnen alene parrets enlige 5 dage gamle unge, hvorefter den fik hjælp af et ikke-ynglende par fra Pamhule. Det lykkedes de tre fugle at få ungen på vingerne.

Der vides meget lidt om hvorfra områdets glenter rekrutteres. Indtil 1991 blev ca 75% af områdets egne unger ringmærket, men der er kun et enkelt genfund fra området, nemlig den føromtalt han, der blev skudt ved Sommersted i 1993; den var mærket i Pamhule Skov i 1989. Desuden er to

ynglefugle konstateret ringmærkede, uden at ringen har kunnet aflæses. Den eneste ringmærkede fugl herudover var en svenskmærket han fra 1981, som blev skudt ved Christiansfeld i 1983, mens fire voksne glenter er fundet døde uden ring.

Glenternes ynglesucces og ungeproduktion i censusområdet fremgår af Tab. 1. Frem til 1983 var ungeproduktionen lav, blot 0,8 unger pr par, 1,2 pr æglæggende par, og 1,6 pr vellykket yngleforsøg. I årene 1984-89 var produktionen 1,8 unger pr par, 2,3 pr æglæggende par, og 2,7 pr vellykket yngleforsøg. Den lavere produktion i begyndelsen af perioden hænger givetvis sammen med fuglenes lave gennemsnitsalder i den nyetablerede bestand. Glenternes gradvist stigende alder i området afspejles også i den gennemsnitlige æglægningsdato, der rykkede ca en uge frem, fra 20. april til 13. april. De tidligste par påbegyndte æglægningen ultimo marts.

Efter 1989 har ungeproduktionen vist et fald til 1,2 unger pr par, 1,6 pr æglæggende par, og 2,5 pr vellykket yngleforsøg. Samtidig skete en mærkbar bestandsstigning, bl.a. etableredes koncentrationerne nord for Vejle og mellem Vejle og Fredericia i disse år; dermed faldt gennemsnitsalderen i bestanden utvivlsomt igen.

Størrelsen af 62 ungekuld (50 dage eller ældre) gennem hele undersøgelsesperioden var 1 unge (7 kuld), 2 unger (25), 3 unger (23) og 4 unger (7), eller 2,48 unger i gennemsnit.

Succesen for 82 ægekuld blev sammenholdt med en række parametre vedrørende redernes beliggenhed og historie. En vigtig faktor var hvorvidt det pågældende hjemområde havde været besat året

Tab. 1. Bestandsudviklingen og ungeproduktionen for Rød Glente i censusområdet, 1980-95.
Population and reproduction of Red Kite in the census area.

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Fugle i alt ^a <i>birds present^a</i>	10	7	10	14	14	16	13	12	13	18	21	27	30	30	30	24
Par i alt <i>pairs</i>	5	2	4	6	7	8	5	4	5	7	9	11	13	12	13	9
- med ukendt ynglestatus	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0
- med æg	3	2	3	3	4	7	4	3	4	6	9	7	10	9	8	8
- med udflyjende unger	2	2	2	2	4	5	4	3	4	4	3	4	6	7	7	6
Unger i alt ^b <i>fledged young^b</i>	2	3	4	4	9	13	10	8	11	13	9	12	15	16	15	14
- pr par	0,5	1,5	1,0	0,7	1,5	1,6	2,0	2,0	2,2	1,9	1,0	1,1	1,2	1,3	1,2	1,6
- pr yngleforsøg	0,7	1,5	1,3	1,3	2,3	1,9	2,5	2,7	2,8	2,2	1,0	1,7	1,5	1,8	1,9	1,8
- pr vellykket yngleforsøg	1,0	1,5	2,0	2,0	2,3	2,6	2,5	2,7	2,8	3,3	3,0	3,0	2,5	2,3	2,1	2,3

a skøn *estimate*

b 50 dage gamle redeunger eller ældre, evt. kontrolleret efter udflyvningen (7 af de anførte 158 vides at være døde senere); tallene beror i begrænset omfang på skøn
50 days or older; numbers partly estimated

Tab. 2. Forskellige faktoreres betydning for glenternes ynglesucces.

The influence of various factors on the breeding success of Red Kites: number of clutches and number of successful clutches.

	Kuld i alt <i>Clutches</i>	Kuld med ≥ 1 udfløjn unge <i>Young fledged</i>	χ_1^2	P
Hjemområdet besat det foregående år <i>Home range occupied the previous year</i>				
ja <i>yes</i>	63	53	23,6	<0,001
nej <i>no</i>	19	5		
Udlægning af føde <i>Food supplied by humans</i>				
ja <i>yes</i>	34	29	5,9	<0,05
nej <i>no</i>	48	29		
Motorvej nærmere end 5 km <i>Highway within 5 km of nest</i>				
ja <i>yes</i>	40	33	5,2	<0,05
nej <i>no</i>	42	25		

forinden eller ej (Tab. 2). Ynglesuccesen var desuden bedre hvor områdets landmænd i forbindelse med projektet udlagde foder (i disse områder blev der også passet særligt på glenterne), og hvor reder lå nær en motorvej (Tab. 2). Motorvejenes relevans er, at de i kraft af trafikdræbte dyr udgør gode fourageringsområder for glenter.

Andre faktorer, der kunne tænkes at have betydning for ynglesuccesen, er adgangen til nærliggende søer (forekomst af døde fisk langs bredderne) og afstand til grønpillefabrikker (glenterne fouragerer ofte over skårlagte marker). Der kunne konstateres en tendens til, at ynglesuccesen var bedre for reder nær disse potentielle fødekilder, men i ingen af tilfældene var denne tendens signifikant.

Diskussion

Registreringen af ynglende par har formodentlig været noget nær komplet, mens opgørelsen af ikke-ynglende par og ikke-territoriale fugle er mere problematisk. Andelen af ikke-ynglende par (25%) tyder imidlertid ikke på, at disse i alvorlig grad er blevet overset; Norgall (1995) opgjorde således dette bestandssegment til ca 20% i et 1150 km² stort undersøgelsesområde i Tyskland. En komplikation er det, at magerne i et glentepar strejfer en del omkring sammen i yngletidens indledende faser. Et andet forhold, der vanskeliggør en

nøjagtig inventering, er at omlæg ofte sker i en alternativ rede, som kan ligge ganske langt fra den første. Således blev en glente 25. april 1995 konstateret med æg i en rede 2 km fra en anden rede, hvor samme fugl var set rugende 10 dage tidligere, og et redebyggende par flyttede pri. april 1995 til et nyt sted 6 km fra den først påbegyndte rede. Inventeringsarbejdets omfang og intensitet gør dog sandsynligvis, at de anførte tal er ret nøjagtige, selv om det ikke har været muligt at kvantificere usikkerheden.

Tallene viser nogle eller mindre tilfældige svingninger i en meget lille bestand frem til 1989-91, hvor bestanden tilsyneladende voksede og stabiliseredes på ca det dobbelte niveau. Det afspejler med al sandsynlighed den faktiske udvikling og ikke blot den intensiverede indsats fra og med 1989. Væksten efter 1989 er også bemærket nord for censusområdet, omkring Horsens fjord (2-4 par etableret 1991-94); i Århus amt er der årligt 3-5 yngleforsøg, og i Nordjylland findes 2-3 par.

Genetableringen af områdets glentebestand har været hæmmet af direkte forfølgelse (beskydning) og forgiftning, enten tilsigtet eller som følge af uforsigtig (ulovlig) omgang med parathion. Der har været mindst syv forgiftningstilfælde, tre i 1985-88 ved Leert og Christiansfeld (1 voksen og 4 unger dræbt) og fire i 1991-94 (to ved Leert med i alt 3 voksne og 3 store unger dræbt, et nord for

Vejle med 2 unger dræbt, og et ved Vejle Å med 1-2 unger dræbt). En han blev skudt ved Christiansfeld i 1983 og en anden ved Sommersted i 1993 (sidstnævnte overlevede og blev genudsat efter pleje).

Siden 1990 er der gennemført en intensiv oplysningskampagne i området om den risiko for glenterne, udlægning af parathion-forgiftede ådsler indebærer.

Ynglesuccesen i censusområdet er god (Tab. 1). Faktisk er ungeproduktionen pr vellykket yngleforsøg bedre end i andre områder, hvor den er kendt: Skåne 2,1 (Sylvén 1986), Havel i Østtyskland 1,75 (Stubbe et al. 1995), Weimar 2,2 (Pfeifer 1995) og Wales 1,4 (Newton et al. 1994). Der synes således at være gode forudsætninger for en fremtidig ekspansion, især hvis bekæmpelsen og de meningsløse forgiftninger kan bringes under kontrol.

Projektet har givet en række erfaringer om betydningen af åbenhed, personlige kontakter og målrettet beskyttelse af vigtige (erfarne) par for glentebestandens trivsel. Der er gjort en stor indsats for at standse den ulovlige udlægning af parathion, men det er desværre ikke lykkedes at få det gjort forbudt at besidde denne gift. Gennem oplysning er det lykkedes at skabe en bred interesse for de ynglende glenter i området, og mange landmænd støtter nu aktivt projektet ved at ud-

lægge føde til glenterne, ligesom forstfolk har vist forståelse for nødvendigheden af en vis ro omkring rederne.

En stor tak skal hermed lyde til skovfoged Preben Ravn og skovfoged Kurt H. Rasmussen i Haderslev, til Kolding Rovfuglegruppe, og til Troels Monrad og Knud Fredsø for deres altid velvillig bistand. Desuden til Henning Nøhr for kritisk assistance med udarbejdelsen af artiklen, samt til Jørgen Bent Thomsen (WWF) og Lorenz Ferdinand (DOFs Fugleværnsfond) som medstiftere af Rød Glente projektet.

Summary

The population of Red Kite *Milvus milvus* in a census area in Southern Jutland, 1980-1995

The Red Kite was extirpated in Denmark in the 1920s, and during the following 50 years only sporadic breeding attempts occurred. The reestablishment of the species as a regular breeder took place during the early 1970s, with one or more pairs breeding each year since at least 1976.

This paper summarises the development since 1980 of the Red Kite population within a 2000 km² census area in Jutland (Fig. 1). Until 1989 the number of pairs fluctuated around 5 but then increased to about 11 (Tab. 1); a total of 19 home ranges were occupied during the study period. The reproductive performance increased

during the 1980s, from 0.8 young per pair (1.6 per successful pair) in 1980-83 to 1.8 (2.7) in 1984-1989, and decreased somewhat thereafter (Tab. 1). This development probably reflects the age structure in the breeding population: assuming that newly settled birds are young, the mean age was very low at first, then gradually increased, but fell somewhat again when the expansion set in around 1990. Other factors affecting the breeding success appear from Tab. 2.

Illegal shooting and deliberate and accidental poisoning of Red Kites still occur. However, since 1990 much effort has been invested in informing local land-owners of the risk to the birds posed by carelessness with poison and by disturbance at nests. The response has generally been favourable.

Referencer

- Bomholt, P. 1981: Population trends in Danish raptors since 1970. – Proc. 3rd Nordic Congr. Ornithol.: 39-44.
- Cramp, S. & K. E. L. Simmons 1980: The birds of the western Palearctic. Vol. 2. – Oxford University Press.
- Génsbøl, B. 1995: Rovfuglene i Europa. 3. udg. – Gad.
- Jørgensen, H. E. 1989: Danmarks rovfugle. – Fredriks-
hus.
- Newton, I., P. E. Davis & D. Moss 1994: Philopatry and population growth of red kites, *Milvus milvus*, in Wales. – Proc. R. Soc. Lond. B. 257: 317-323.
- Norgall, A. 1995: Revierkartierung als zielorientierte Methodik zur Erfassung der "Territorialen Saison-Population" beim Rotmilan (*Milvus milvus*). Pp. 67-78 i: K. Richarz, B.-U. Meyburg & M. Hornmann (red.): Der Rotmilan. – Sonderausgabe Vogel und Umwelt 8.
- Pfeiffer, T. 1995: 12-jährige Untersuchungen zur Populationsdynamik des Rotmilans (*Milvus milvus*) im Kreis Weimar, Thüringen. Pp. 79-87 i: K. Richarz, B.-U. Meyburg & M. Hornmann (red.): Der Rotmilan. – Sonderausgabe Vogel und Umwelt 8.
- Stubbe, M., U. Mammen & K. Gedeon 1995: Erfassung des Rotmilans (*Milvus milvus*) im Rahmen des Monitorings Greifvögel und Eulen Europas. Perspektiven eines internationalen Rotmilan-Monitoring. Pp. 165-172 i: K. Richarz, B.-U. Meyburg & M. Hornmann (red.): Der Rotmilan. – Sonderausgabe Vogel und Umwelt 8.
- Sylvén, M. 1987: Verksamheten inom Projekt Glada 1986. – Vår Fågelvärld 46: 137-143.
- Thomsen, J. B. 1984: Glenten skydes stadig. – Levende Natur 1984(4): 13.

Antaget 17. januar 1997

Per Bomholt
Brennerpasset 100
6000 Kolding